

שחרור טרזיינשטאט - ד"ר מרגלית שלאין 25/4/2010

" בערב ה-7 במאי 1945, כתב ג'קוב ג'קובסון, "התקבלה ההודעה הרשמית, כי הכניעה נחתמה, וכי המלחמה תמה."

ואולם בטרזיינשטאט המלחמה טרם נסתיימה. ב-8 במאי הפכה טרזיינשטאט לאזור קרבות של הצבא הגרמני הנוסג. רעשי התותחים נשמעו במשך כל שעות היום והלילה. לפי עדותו של מנשה (מוניש) מאוטנר, הזהיר ד"ר בנימין מורמלשטיין ממעשים פזיזים, "מאחר שהצבא הנאצי עבר ביום ובלילה ליד המחנה. פעמים זרקו רימונים לתוך המחנה... לי עצמי היה זעזוע מהרימון שנחת לפני החלון שלי."

בערב, פגע פגז רוסי באחד הבתים וכמה אנשים נפגעו. עם רדת החשכה התחזק הירי, ולפתע נשמעו קולות: "הוררה", "דגל אדום" "הרוסים פה", כשהטנק הרוסי הראשון נכנס למחנה, והתקבל בתרועות שמחה.

"שערי הברזל נפתחו... החיילים הרוסים נכנסו כמנצחים וחילקו שוקולד, תה, סיגריות ועוד... שלי הרחוב הכתובים גרמנית הוסרו בזריזות על-ידי הצ'כים, בכיכר המרכזית ניגנו ברצף מוזיקה והיו ריקודים. על משטחי הדשא רעו הרוסים של הרוסים ואי אפשר היה להכיר את המקום", סיפרה קטה ברסלאור.

ציר הזמן של השחרור:

8 בפברואר 1945 - משלוח של 1,200 יהודים יצא ברכבת מטרזיינשטאט לשווייץ.

15 באפריל 1945 - 425 יהודי דניה הוסעו באוטובוסים של הצלב-האדום השוודי לשוודיה.

16 באפריל 1945 - הגיעה לטרזיינשטאט משלחת מיוחדת מטעם קורט בכר, הנציב החדש שמינה הימלר על כל מחנות הריכוז, כדי לערוך לביטחון יהודי הגטו. במשלחת היו: אוברשטורמבאנפיהרר הרמן קרומיי, והאופטשטורמפיהרר אוטו הונשה ונלווה אליהם ד"ר רודולף (ר'ה) קסטנר - נציג הג'וינט שהציע שנציג הצלב-האדום, יישאר בטרזיינשטאט עד להגעת בנות הברית, הצעה שקרומיי קיבל.

2 במאי 1945 - פאול דוננט, נציג הצלב-האדום עבר להתגורר בטרזיינשטאט.

5 במאי 1945 - אוברשטורמפיהרר קארל ראם, מפקד המחנה, עזב את טרזיינשטאט.

8 במאי 1945 - גרמניה נכנעה. בשעות הערב, שוחררה טרזיינשטאט על-ידי חיילים סובייטים.

ה-20 באפריל ועד ה-6 במאי 1945, הגיע לטרזיינשטאט גל משלוחים ובהם 13,000 אנשים בקירוב, פני המחנה ומצבו השתנו כליל, והמצב גבל באנרכיה. במשלוחים האחרונים הגיעו אסירים שפנו ממחנות הריכוז שהיו ממוקמים בקו העימות, בפולין, גרמניה, אוסטריה וצ'כיה, בטרם שהגיעו אליהם צבאות בעלות הברית. המפונים נשאו עמם מזוקה וחולי נוספים לגטו, בששת השבועות האחרונים לפני השחרור.

ב-2 במאי עבר דוננט להתגורר בטרזיינשטאט ונשאר במחנה עד ה-10 במאי 1945. הוא ישב בבניין העירייה וקיים מדי יום ישיבות עם מועצת-הזקנים להסדרת הבעיות המיידיות וההכנות לקראת השחרור.

ב-3 במאי הודיע דוננט כי, "האנשים, שהחזרתם למולדת נדרשה על-ידי קרובי משפחתם בארצות אחרות יוכלו לעזוב את טרזיינשטאט בהקדם האפשרי, וכי חובתו להכין הכל לקראת יום זה. ביתניים חובתו הראשית, למנוע במידת האפשר תקריות בטרזיינשטאט."

בישיבה זו דונו הסיידורים שיש לעשות לקראת החזרת היהודים מטרזיינשטאט למולדתם, למציאת פתרונות לאלה שאין באפשרותם או ברצונם לחזור לארצות מוצאם, ולבידודם של חולי הטיפוס מתושבי טרזיינשטאט האחרים.

דוננט דיווח למועצה על ביקורו ב"מבצר הקטן" וכי כ-1,000 חולים חמורים בטיפוס משם יובלו לבתי-החולים בטרזיינשטאט; צוות רופאים ובקטריולוג מפראג וגם תרופות יועמדו לרשותם.

ב-6 במאי 1945 יום הגיעו לטרזיינשטאט ידיעות על קרבות עם ה-0"ס בפראג ועל פליטים שנורו בכביש בין טרזיינשטאט לפראג. ככל שהלוחמה קרבה, הבריחה מהמחנה נפסקה. קטה ברסלאור העידה על כך: "יכולנו לראות דרך החלון את קרבות האוויר שהתנהלו מעל לייטמריץ הקרובה... ראינו משאיות עמוסות לעיפה ומכונות פרטיות שאצו על הכביש - הנאצים מנסים להימלט לפני פריצת האויב."

כל הדגלים הוסרו לפי הוראתו של דוננט, מחשש לפרובוקציה. שיירה אינסופית של טנקים החלה לנוסע אחרי הצהריים לכיוון פראג, ובאותו זמן הגיעה לטרזיינשטאט רכבת ובה המשלוח האחרון, שגם הוא נפל למעמסה על המינהל-העצמי היהודי. עליזה אהרמן-שק כתבה ביומנה:

"מבוכנוואלד, דאכא, רוונסבריק, גברים וכמה נשים, שני קרונות ילדים, קרונות פתוחים גשם שוטף יורד מהבוקר ללא הפוגה. 4 יוצאי טרזיינשטאט ובעיקר שבוני מלחמה רוסיים, יוגוסלבים רומנים פולנים סלובאקים, הונגרים, כמה יהודים, צוענים, 59 קרונות בערך 1,200 נפשות הקרונות עמוסים 50-80, אבל חלק כמעט ריקים. אנשי ה-0"ס נעלמים מיד. שני אנשי 0"ס לא הסכימו להמשיך ומסרו את נשקם. הצלב-האדום לא הופיע וכך אנחנו עושים את העבודה לבד, כמו תמיד..."

מוניק קאופמן שהגיע לטרזיינשטאט שבועיים לפני השחרור, תיאר כיצד הגיעו לטרזיינשטאט, כיצד קיבלו את פניהם, איזה קשיים נערכו על הקולטים ועל הרגשת הביטחון בגטו:

"קשה לתאר את הרושם שעשה עלינו המראה הראשון של היהודים, נשים וילדים יהודים. הרבה אנשים בכו משמחה... קיבלו אותנו בחביבות ומהרגע הראשון התחילו לטפל בנו... אם ברגע הראשון התייחסו אלינו כאל בני אדם, אחרי כמה שעות היו צריכים לשנות את היחס... כי כל אחד מאתנו היה חיה המוכנה לטרוף בעבור פירור לחם. כמה כוח ובראות היו צריכים לגלות היהודים בטרזין על מנת לשמור בינינו על הסדר... למרות שעד השחרור, היו עוד שבועיים, לא ראינו את אנשי ה-0"ס והרגשנו יותר בטוחים מאשר בטרנספורט."

ג'קוב ג'קובסון, כתב:

בסוף אפריל הגיע האחראי מטעם הצלב-האדום והעיר עברה לחסותו של הצלב-האדום הבינלאומי. אנשי ה-0"ס, שהכנותיהם לעזיבה הלכו ונסתיימו החלו להיעלם... כסמל לשחרור חולקו לנו סיגריות, הנאה שנשללה באופן חמור מאסירי הגטו.

ב-5 במאי 1945 עזב מפקד ה-0"ס ש המחנה...ב-7 במאי התקבלה ההודעה הרשמית, כי המלחמה הסתיימה בלילה הבא וביום שלאחריו נשמעו יריות. היו

גם כמה מתים. היום עבר בחוסר מנוחה ובמתח. באפלולית בין הערביים, נשמעה לפתע הקריאה: "הרוסים פה!" כל מי שיכול היה רץ מעבר למה שהיה האזור האסור, ה"רחוב הארי" מחוץ לעיר... לקראת הזרם האינסופי של הטנקים הרוסיים, תותחים וחיילים ומשאיות עמוסות בחבילות.

דף מיומנה של מיכל בר (שטקלמכר:)

ה-9 במאי 1945. זמן רב לא כתבתי ביומני, היום, אחרי מאורע גדול הצצתי בו וקראתי קטעים מהימים הראשונים של שהותי בטרזין, על הטרנספורטים שעזבו ועל דברים קשים אחרים. ברצוני להמשיך עכשיו בחיים חדשים טובים יותר אשר החלו עבורנו עם יום אתמול.

בום, בום.. מה זה יריות?... בירי אשר נמשך יום שלם ציפה הגטו בדממה איך יכריע הגורל. האם יחרב או יזכה לשרוד עד סוף המלחמה? עם רדת החשכה הירי התחזק ואיתו המתח. פתאום נשמע קול אישה ביידיש: "א רויטע פוהן!" "דגל אדום!" "ברחבות הגטו אשר מלאו אנשים אחרי שקט מאיים, נשמע קול שמחה – הגטו נשם לרוחה – הצלחנו לשרוד!

הידיעה שכה רבים אשר ציפו ליום זה לא נשאר בחיים כדי לזכות בו.

בחדר שלנו, בבית הילדות, שוחחנו, לפני שניפרד, וגברה בנו ההכרה המשותפת שרק בנו הצעירים, בדור שלנו תלוי איך יהיה העולם בעתיד. האם יהא צורך במלחמה נוראה נוספת המונעת מאנשים אושר ושלווה, בקורבנות כה רבים?

מחלקה רפואית של הצבא האדום עם ציוד רפואי, הצטרפה לצוות הרפואי מפראג כדי לטפל ב-500 חולי הטיפוס שאובחנו בטרזיינשטאט עד ה-6 במאי 1945; וב-2,950 חולים נוספים שאובחנו עד ה-19 במאי. מגפת הטיפוס החלה לסגת רק לאחר שכל חולי הטיפוס בודדו בבית חולים. ב-13 ביוני 1945 פסקה המגפה. 920 איש שילמו בחייהם וכתריסר רופאים ואחיות.

עקב האירועים הצבאיים והפוליטיים, קיצר דוננט את שהותו במחנה. ב-10 במאי 1945, מסר את הפיקוד על המחנה לידי הקצין הרוסי המיור קוזמין, ועזב את טרזיינשטאט.

ב-14 במאי 1945 נתמנה אינג' יאורג פוגל למנהל המחנה, בהוראת הממשל הצ'כוסלובאקי העצמאי, והחלה החזרה מסודרת של אנשים למולדתם או לארצות אחרות.

ביום השחרור נותרו בטרזיינשטאט :

א. מקרב אלה שהגיעו לטרזיינשטאט עד אמצע אפריל 1945:

- 7,503 ניצולים מהפרוטקטוראט של בוהמיה ומוראביה
- 5,300 ניצולים מגרמניה
- 1,311 ניצולים מאוסטריה
- 1,295 ניצולים מהולנד
- 1,396 ניצולים מסלובאקיה
- 1,168 ניצולים מהונגריה
- 17,973 סך כל הניצולים

ב. 11,765 - מפונים ממחנות הריכוז שהגיעו לטרזיינשטאט מ-20 באפריל עד ה-6 במאי 1945

- 29,738 ניצולים היו בטרזיינשטאט ביום השחרור.

בחישוב זה לא נכללו: 1,200 - מפוני מחנות הריכוז שהגיעו לטרזיינשטאט ב-6.5.1945; 1,200 שיצאו לשוויץ ב-5 בפברואר 1945 ו-425 שיצאו לדניה ב-15 באפריל 1945.